

พลังภูมิปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข กรณีชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว
อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

The Power of Local Wisdom in Developing Senior Citizen Well-being: A Case Study of Nong So Community Lam Poa Sub-district Mueng District Kalasin Province.

เชษฐา จักรไชย

Chettha Chakchai

อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Mahasarakham University

Corresponding Author Email: Chakchai_st@hotmail.com

Received: 3 May 2022

Revised: 26 May 2022

Accepted: 30 May 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิชาการจากภาครัฐและเอกชน เด็ก เยาวชน และนักศึกษาจิตอาสา ตลอดจนครอบครัวผู้สูงอายุ โดยได้ปรับแนวคิดในการวิจัย การพัฒนาผู้สูงอายุจากสุรพิเชษฐ์ สุขโชติ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนหนองสอพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน 4 ด้าน มาพัฒนาผู้สูงอายุ ดังนี้ 1. วัด วัดประสิทธิไชยาราม มีพระครูสิทธิยาภิวัฒน์เป็นเจ้าอาวาส ร่วมมือกับชุมชนพัฒนาผู้สูงอายุโดยใช้ 5 แนวทางคือ วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ วัดให้ออกาสร่วมงานบุญประเพณี วัดเป็นที่พักพิงยามยาก วัดเกื้อหนุนคราลำบากป่วยติดเตียง และวัดพัฒนาอาชีพเลี้ยงชีพตน 2. ปราชญ์ชาวบ้าน แบ่งออกได้ 9 กลุ่ม คือด้านผู้นำทางความคิด ด้านพิธีกรรม ด้านอาชีพช่างไม้ ช่างปูน การเกษตร สมุนไพร การตีมีด การทอผ้า ทอเสื่อกก และด้านการจักสาน 3. เครือข่ายนักวิชาการจากหน่วยงานสาธารณสุข คณาจารย์และนักศึกษาจิตอาสาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เครือข่ายสถานประกอบการการทำน้ำปลา 4. เด็กและเยาวชนจิตอาสาในชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 4 กลุ่มร่วมกันประสานองค์ความรู้ ประสบการณ์ ก่อให้เกิดพลังภูมิปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุชุมชนหนองสอมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, พลังภูมิปัญญา, อยู่ดี มีสุข

Abstract

The purpose of the current study is to study the use of local wisdom of the Nong So community in developing senior citizen well-being. The study was developed in a qualitative approach emphasizing field studies on interviewing community leaders, senior citizens, local philosophers, scholars, children, youths, volunteers, and families of senior citizens. 4 cultural organizations participated in the process. 1) Prasit Chaiyaram temple with the cooperation of Phra Khru Prasit Chayaphiwat, the abbot of the temple who suggested 5 roles of the temple including being a center of mind, a place for religious ceremonies, a shelter of the oppressed, a care home for seriously sick persons, and a career development center. 2) local philosophers took part in the roles of community leaders, ritual holders, carpenters, builders, agricultures, herbalists, knife makers, weavers, mat crafters, and handcrafters. 3. The network of scholars from public health organizations, volunteers, and Rajabhat Maha Sarakham University took the role of collaborators. Children and Youth in the

area took the roles of the collectors of knowledge and experiences used in the development of senior citizen well-being.

Keywords: Senior Citizen, Power of Local Wisdom, Well-being

บทนำ

ชุมชนหนองสอเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 16 กิโลเมตร มีลักษณะพื้นที่ลุ่มสลับดอน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะอยู่ริมฝั่งคลองชลประทานและริมฝั่งแม่น้ำปาว จึงมีน้ำอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง ปลูกพืชสวนและพืชไร่ได้ตลอดปี นับเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก จึงได้แบ่งแยกการปกครองออกเป็น 6 หมู่ คือ หมู่ที่ 1 บ้านโคกกลาง หมู่ที่ 2 บ้านหนองสอใต้ หมู่ที่ 3 บ้านหนองสอเหนือ หมู่ที่ 5 บ้านหนองสอกลาง หมู่ที่ 6 บ้านใหม่พัฒนา และหมู่ที่ 7 บ้านหนองใหญ่ โดยมีโรงเรียนชุมชนหนองสอวิทยาคาร สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดูแลอบรมให้ความรู้ทางวิชาการให้เด็กและเยาวชนของชุมชน ก่อนที่จะไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในตัวเมืองกาฬสินธุ์ ในขณะที่วัยทำงานส่วนใหญ่ จะไปเป็นผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร หรือประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำไร่และรับจ้างทั่วไปในเมืองใหญ่ ส่วนผู้สูงอายุจะอยู่เฝ้าบ้านหรือเลี้ยงหลานตามภาระของแต่ละครอบครัวพืงมี ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอมีเพิ่มขึ้นทุกปี ฯลฯ ปีพ.ศ. 2563 จังหวัดกาฬสินธุ์มีประชากรรวมทั้งสิ้น 986,005 คน โดยเป็นประชากรอายุ 50 ปีขึ้นไปจำนวน 146,119 คน คิดเป็นร้อยละ 14.82 เมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด เป็นชาย 65,647 คน คิดเป็นร้อยละ 44.92 เป็นหญิง 80,472 คน คิดเป็นร้อยละ 55.08 (กรมการปกครอง, 2563) นับว่าจังหวัดกาฬสินธุ์ได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุและคาดการณ์ว่าในปีพ.ศ. 2564 จะมีประชากรผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 20 ซึ่งจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

พระครูสิทธิยาภิวัฒน์ (2563, สัมภาษณ์) เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยาราม บ้านหนองสอใต้ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุและมองเห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วยกาย ใจ หรือถูกทอดทิ้งจากสถานการณ์โรคติดต่อโควิด-19 จึงได้เชิญผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และตัวแทนผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุมาประชุม ระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางป้องกันและจัดการปัญหาที่จะเกิดแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ทุกกิจกรรมและแนวทางที่นำเสนอมาล้วนต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง ในขณะที่ชุมชนขาดทั้งแผนงาน โครงการและงบประมาณในการดำเนินการ มติที่ประชุมจึงเห็นควรให้จัดกิจกรรมแบบบูรณาการ โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นหลักดำเนินงานแทน เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุในชุมชนแบบเร่งด่วน

หลังจากโรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยารามได้ปรับแนวทางการบริหารงานหลักสูตร วัน เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนวิทยากรผู้สอนและผู้มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนแล้ว ปรากฏว่าในปีการศึกษา 2563 มีจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอมาสมัครเรียนในโรงเรียนมากขึ้นตามลำดับและในปีการศึกษา 2563 นี้ มีจำนวนนักเรียนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 185 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563) (นวลจันทร์ จันทะคาม, 2563, สัมภาษณ์) จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ครอบครัว ลูกหลานของผู้สูงอายุในชุมชนที่มาเรียนโรงเรียน พบว่านักเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสุขมากขึ้น มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนมากขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว ชุมชน และเพื่อนนักเรียนผู้สูงอายุด้วยกัน มีจิตอาสา มีความสามัคคี เห็นได้จากการมาร่วมช่วยเหลือกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ในวัด ชุมชน

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงอยากศึกษาว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนหนองสอเลือกใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาแก่ผู้สูงอายุนั้นใช้ในประเด็นใด วิธีการใดบ้าง เกิดผลสัมฤทธิ์หรือ ไม่มีปัญหาอุปสรรคหรือมี

ข้อสังเกตที่ควรนำมาปรับปรุง พัฒนาต่อไปอย่างไร เพื่อจะได้เป็นข้อเสนอแนะไปพิจารณาหาแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอ และชุมชนอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย** ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยาราม ชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 128 คน ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านโคกกลาง หมู่บ้านหนองสอใต้ หมู่บ้านหนองสอเหนือ หมู่บ้านใหม่พัฒนา และหมู่บ้านหนองใหญ่

2. **เครื่องมือในงานวิจัย** ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้จึงมีทั้งเครื่องบันทึกเสียง แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ แบบสอบถาม การบันทึกข้อมูลเป็นหลัก

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถามของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ วิทยากร นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นักเรียน นักศึกษาจิตอาสา ตัวแทนครอบครัวผู้สูงอายุ และตัวแทนผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน แล้วบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูลโปรแกรมไมโครซอฟต์เอกเซล และไมโครซอฟต์เวิร์ด

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลที่บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ แบบสอบถามที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยแบ่งประเด็นตามประเภททุนทางวัฒนธรรมของชุมชน 4 ด้าน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องพลังภูมิปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข กรณีชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

การศึกษาพลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข

ผลการวิจัยพบว่า พลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข ดังนี้

1. วัดประสิทธิ์ไชยาราม มีพระครูสิทธิชัยวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยาราม นับเป็นพระนักพัฒนาอีกรูปหนึ่ง ด้วยเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ท่านได้มองเห็นปัญหาของผู้สูงอายุในชุมชน จึงได้ร่วมประชุมปรึกษากับผู้นำชุมชน เครือข่ายนักวิชาการ ภูมิปัญญาบุคคลในท้องถิ่น ตลอดจนเครือข่ายด้านสาธารณสุข เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือผู้สูงอายุ จึงได้ร่วมกันกับชุมชนพิจารณาหาแนวทางแก้ไขร่วมกับวัดประสิทธิ์ไชยารามและพระครูสิทธิชัยวิวัฒน์ ดังนั้นวัดซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญยิ่งประเภทหนึ่ง จึงมีบทบาทช่วยเหลือผู้สูงอายุ 5 แนวทางคือ

1.1 วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ บทบาทหลักของวัด คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งโครงการเผยแผ่ธรรมะนี้ทางวัดได้จัดทำหลายกิจกรรม ทุกกิจกรรมมุ่งเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่ 1. ทำวัตรเย็นออนไลน์ กิจกรรมนี้เกิดต่อเนื่องจากหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้ไปจัดโครงการบริการวิชาการที่วัดประสิทธิ์ไชยาราม โดยการให้องค์ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้สามารถรู้จริง ปฏิบัติได้ ถ่ายทอดเป็น เน้นสุขภาพดีและมีความสุข 2. การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมช่วงเทศกาลเข้าพรรษา (ทุกวันพระ) วัดได้จัดเป็นพุทธสถานให้ผู้สูงอายุจะเข้าร่วมปฏิบัติธรรมถือศีล บำเพ็ญตนทุกวันพระ โดยการสวดมนต์ ภาวนาและจำศีลที่วัดจนรุ่งเช้าของวันต่อมา กิจกรรมนั้นนอกจากเป็นการสร้างสังคม

ผู้สูงอายุให้มีโอกาสปฏิบัติธรรม รักษาศีลแล้วยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน ลดความเครียด ความเหงา และเป็น การป้องกันโรคซึมเศร้าได้อีกทางหนึ่ง

1.2 วัดให้โอกาสร่วมงานบุญประเพณี ชุมชนหนองสอเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ริม ถนนเชื่อมต่อระหว่างอำเภอเมืองกาฬสินธุ์กับอำเภอสหัสขันธ์ การคมนาคมไปมาสะดวก การเป็นชุมชนโบราณก่อตั้งมาเกือบสามร้อยปี จึงมีวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง ชุมชนหนองสออ้าง รักษาและสืบทอดงานบุญประเพณีตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอส่วนใหญ่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ใน การจัดงาน บางงาน มีขั้นตอนและรายละเอียดที่ต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นจึงจะดำเนินกิจกรรมไปได้ ผู้สูงอายุในชุมชนกับ ปรารภชาวบ้านจึงแทบจะเป็นกลุ่มบุคคลเดียวกันที่เป็นหลักในการจัดงาน เป็นต้นว่า ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ บุญเดือนสิบเอ็ด หลังออกพรรษาต้องมีการเตรียมงานล่วงหน้าถึง 1 เดือน เพราะต้องใช้สิ่งของมาประกอบพิธี มากเป็นพิเศษ ทั้งน้ำมันมะพร้าว น้ำตาล น้ำอ้อย ถั่ว งา ฯลฯ อีกทั้งมีพิธีกรรมในการกวน การท้อ การแจกให้แก่ ผู้มาร่วมงาน กิจกรรมบุญประเพณีนี้ต้องใช้คน จำนวนมาก มีหลายขั้นตอน ผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น จึงจะประสานงาน และดำเนินกิจกรรมบุญประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้ผ่านไปด้วยดีได้

1.3 วัดเป็นที่พักพิงยามยาก ผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับลูกหลาน หรือญาติพี่น้อง แต่ก็มีหลาย คนที่ถูกทอดทิ้งเพราะลูกหลานไปทำงานที่ต่างจังหวัด อาจส่งเงินมาให้บ้างพอเป็นทุนดำรงชีพ จากสถานการณ์โรคติดต่อโควิด-19 ในสองปีที่ผ่านมา (ปีพ.ศ. 2563 - 2564) ภัยคุกคามดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยมีคนที่ถูกเลิกจ้างงานในอัตราสูง ทำให้ผู้ใช้แรงงาน หลายคนไม่สามารถกลับไปเยี่ยมบ้าน ดูแลบุพการี หรือกลุ่มผู้สูงอายุนี้ได้ วัดประสิทธิ์ไชยารามโดยพระครูสิทธิขยาภิวัฒน์ได้ มองเห็นปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุ จึงได้เชิญคณะกรรมการวัดประกอบด้วยผู้นำชุมชน ปรารภชาวบ้าน มาประชุมเพื่อหาแนวทาง ป้องกัน แก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุที่ถูกญาติละเลย ทอดทิ้งดังกล่าว มติที่ประชุมได้ให้วัดจัดหาที่พัก อาหาร และเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าว รวมทั้งมีการมอบหมายหน้าที่ภาระในการช่วยเหลืองาน กิจกรรมต่าง ๆ ในวัด เป็นการ ตอบแทนจนกว่าสถานการณ์จะดีขึ้น หรือมีญาติพี่น้อง ลูกหลานของผู้สูงอายุมารับตัวกลับไปดูแล ที่บ้าน

1.4 วัดเกื้อหนุนคราลำบากป่วยติดเตียง ชุมชนมีผู้สูงอายุที่มีอาการป่วยจากโรคหลอดเลือดสมอง หัวใจ เบาหวาน เข้าเสื่อม ความดัน กระดูกพรุน มะเร็งระยะสุดท้าย โรคไตที่ต้องฟอกเลือดทุกวัน ซึ่งผู้ป่วยกลุ่มนี้มีจำนวนถึง 25 คน ที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง ช่วยเหลือตนเองไม่ค่อยได้ วัดประสิทธิ์ไชยารามโดยพระครูสิทธิขยาภิวัฒน์จึงได้จัดโครงการถนนสายบุญเกื้อหนุนความสุขสู่ ชุมชนขึ้นทุกวันที 15 ของเดือน แล้งจัดสิ่งของดังกล่าวใส่ถุงเป็นชุด ๆ ตามจำนวนผู้ป่วยติดเตียง ตลอดจนปัจจัย (เงิน) ส่วนหนึ่ง เพื่อให้คณะกรรมการวัดและผู้นำชุมชนนำไปมอบให้ผู้ป่วยติดเตียงเดือนละ 1 ครั้ง (ทุกวันที 5 ของเดือน)

1.5 วัดพัฒนาอาชีพเลี้ยงชีพตน การที่ญาติพี่น้อง ครอบครัวของผู้สูงอายุประสบปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย ล้มเลิกกิจการหรือตกงาน ย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุในชุมชนขาดรายได้ด้วย พระครูสิทธิขยาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยาราม จึง ได้จัดอบรมพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอ โดยอาชีพที่จะจัดอบรมนั้นต้องสามารถสร้างรายได้ให้กลุ่มอาชีพ ผู้สูงอายุ และต้องใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน ซึ่งนอกจากจะประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนแล้ว ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของ วัตถุดิบในชุมชน อีกทางหนึ่ง

2. ปรารภชาวบ้าน

ด้วยความที่ชุมชนหนองสอเป็นชุมชนเก่าแก่ ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ จึงน่าจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างชาวบ้านด้วยกัน จากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาจึงตกผลึกกลายเป็นองค์ความรู้ และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นต่อรุ่น จนถึงปัจจุบัน ชุมชนจึงมีผู้รู้เฉพาะทางหลากหลายด้าน นับเป็นปรารภชาวบ้านที่ทรงคุณค่าในชุมชนหนองสอ จากการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลชุมชน สามารถแบ่งปรารภชาวบ้านออกเป็น 9 สาขา ดังนี้

2.1 ประชาชนชาวบ้านด้านพิธีกรรม งานบุญประเพณี มีนายเขียน หินแรง เป็นผู้นำทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และมีนายอนวง อิ่มประสงค์เป็นหมอสู่ขวัญ ทั้งสองคนนับเป็นภูมิปัญญาบุคคลที่ชาวบ้านชุมชนหนองสอและชุมชนใกล้เคียงยอมรับและได้รับเชิญไปทำหน้าที่ดังกล่าวเสมอ

2.2 ประชาชนชาวบ้านด้านการเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นที่ปรึกษาคือ นายทองสุรีย์ จันทะคาม อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนหนองสอ ด้วยความที่ท่านเป็นนักวิชาการ นักบริหาร จึงได้รับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาชุมชนทั้งวัด โรงเรียน เทศบาล นับเป็นภูมิปัญญาบุคคลที่ทรงคุณค่าคนหนึ่ง

2.3 ประชาชนชาวบ้านด้านงานจักสาน นายพิศาล เขจรนิตย์ ได้สืบทอดงานฝีมือด้านการจักสานมาจากพ่อและปู่ สามารถสานได้ทั้งเครื่องใช้ภายในครัวเรือน และเครื่องมือหาปลา เป็นต้นว่า ไช ลอบ สวิง กระดัง ตะกร้า นอกจากสานใช้ในครัวเรือนแล้วท่านยังสานเพื่อจำหน่าย โดยตั้งกลุ่มอาชีพจักสาน สอนสมาชิกกลุ่ม เพื่อพัฒนาอาชีพงานจักสานให้แก่ผู้สูงอายุในวัด ประสิทธิ์ไชยารามอีกด้วย

2.4 ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านงานช่าง (ช่างไม้ ช่างปูน) บุคคลที่ชุมชนยอมรับในฝีมือในการเป็นช่างที่มีฝีมือที่สุดของชุมชนหนองสอคือ นายสุพจน์ ทองห้า มีความเชี่ยวชาญทั้งช่างไม้ ช่างปูน รับสร้างบ้าน สร้างโบสถ์ รวมทั้งเจียดเวลามารับสอนผู้สูงอายุให้สามารถตั้งกลุ่มอาชีพช่างไม้ ช่างปูน เมื่อวัดมีงานที่ต้องซ่อมบำรุงโบสถ์ ศาลา กลุ่มช่างก็จะนัดกันมาช่วย นับเป็นจิตอาสาที่น่ายกย่องอีกกลุ่มหนึ่ง

2.5 ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตรผสมผสาน ชุมชนหนองสอเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีพื้นที่ใกล้เขื่อนลำปาวน้ำค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ นางสำเนียง อิ่มเจริญ นับเป็นผู้หญิงแกร่ง ที่เป็นตัวอย่างในการทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริ เป็นวิทยากรให้กับผู้สูงอายุให้สามารถ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ฟังตนเองได้เป็นอย่างดี

2.6 ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร หมอยาพื้นบ้าน ชุมชนหนองสอยอมรับและศรัทธาในพระครูสิทธิวิทยาวัดจันทร์ เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยารามเป็นอย่างยิ่ง ท่านมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสมุนไพร นำผู้สูงอายุ ในชุมชนปลูกสมุนไพรในครัวเรือน และสร้างสวนสมุนไพรในวัด รวมทั้งท่านยังได้ตั้งกลุ่มอาชีพทำยาสมุนไพร เพื่อรักษาอาการงูสวัด นับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคนี้ รวมทั้งโรคอื่น ๆ ที่มีไข้โรคร้ายแรง เป็นต้นว่า โรคไขข้อ นิ้วล็อก ข้อเข่าอักเสบ โดยใช้น้ำมันสมุนไพรหลายชนิดสกัดมาเป็นตัวยาค้ำคัญในการรักษา

2.7 ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการตีมีด ชุมชนหนองสอมีชื่อเสียงด้านการทำมีดมานานแล้ว มีดที่ขึ้นชื่อคือ “มีดสอ” มีผู้สั่งทำและจำหน่ายเป็นไอทอปของชุมชน นอกจากนี้นายวิเชียร นาห้วยนาค ยังเป็นผู้นำจัดตั้งกลุ่มตีมีดชุมชนหนองสอ เป็นวิทยากรรับสอนตีมีด พรว้า อุปกรณ์การเกษตร และยังเป็นแหล่งการศึกษา ดูงานด้านการตีมีดของชุมชนหนองสอ และชุมชนอื่น ๆ ด้วย

2.8 ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านทอผ้าพื้นเมือง ผ้าพื้นเมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับมานาน นอกจากผ้าแพรวาแล้วยังมีผ้าชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีวิธีการทอยุ่งยาก ซับซ้อน และสวยงามไม่ด้อยไปกว่าผ้าแพรวา ราชนิผ้าของชาวกาฬสินธุ์ นางยงใย อิ่มพูล ได้รับการถ่ายทอดฝีมือทอผ้ามาจากบรรพบุรุษ แม่และยาย ปัจจุบันเป็นหัวหน้ากลุ่มอาชีพทอผ้าชนิดผ้าชะมัด และเป็นวิทยากรถ่ายทอดการทอผ้าให้แก่ผู้สูงอายุชุมชนหนองสอ

2.9 ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการทอเสื่ออก ชุมชนหนองสอเป็นแหล่งปลูกกก และทอเสื่ออก มานานแล้วเพราะชุมชนมีพื้นที่ชุ่มน้ำ กกจึงขึ้นได้ดี แต่ก่อนชาวบ้านทอเสื่ออกเพื่อใช้ในครัวเรือน หรือบริจาค เข้าวัดเพื่อใช้ปูรอง เมื่อวัดมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ ต่อมานางทองลา ภูบุญอบได้ตั้งกลุ่มอาชีพทอเสื่ออกขึ้น และได้คิดค้นพัฒนาเสื่ออกให้สามารถแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่มเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่หลายรูปแบบ เป็นต้นว่า กระเป๋า แผ่นรองบูโต๊ะอาหาร ที่นอนกยัดนุ่น เบาะรองเก้าอี้ชุดรับแขก และของที่ระลึกอื่น ๆ นอกจากนี้ยังรับสอน กลุ่มอาชีพทอเสื่ออกให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนหนองสอด้วย

3. เครือข่ายนักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนี้

3.1 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ช่วยพัฒนาผู้สูงอายุจึงประสานกับองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จัดทำแผนและนโยบายในการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาผู้สูงอายุ ร่วมมือกันผลักดันโครงการ “คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในส่วนของชุมชนหนองสอ เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างวัดประสิทธิ์ไชยาราม โดยมีพระครูสิทธิยาภิวัฒน์ เป็นประธานคณะกรรมการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และเทศบาลตำบลหนองสอ ร่วมเป็นคณะกรรมการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

3.2 หลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ชุมชนหนองสออยู่ในเขตพื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงมีโครงการบริการวิชาการเน้นการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยมีคณาจารย์และนักศึกษาจิตอาสาเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและร่วมปรับปรุงแบบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยารามให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอ

3.3 เครือข่ายสถานประกอบการการทำน้ำปลาจากปลาทะเลและปลาน้ำจืด การที่ชุมชนหนองสอมีพื้นที่ติดเขื่อนลำปาว ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพการทำประมง ปลาน้ำจืดจึงนับเป็นวัตถุดิบที่ค่อนข้างหาได้ง่ายทุกฤดูกาล และมีราคาถูกกว่าที่อื่น จึงเป็นมูลเหตุให้กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอประสงค์ จะทำน้ำปลาไว้ใช้ในครัวเรือน กลุ่มพัฒนาอาชีพทำน้ำปลาจากปลาน้ำจืดจึงได้เกิดขึ้นโดยงบประมาณส่วนใหญ่ มาจากกองทุนวัดประสิทธิ์ไชยารามและทุนวิจัยในการพัฒนาผู้สูงอายุด้านอาชีพจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ส่วนวิทยากรและสถานที่ศึกษาดูงานคือ สถานประกอบการการทำน้ำปลาจากปลาทะเลที่จังหวัดระยอง และสถานประกอบการการทำน้ำปลาจากปลาน้ำจืดที่จังหวัดสุโขทัย

4. กลุ่มเด็กและเยาวชนจิตอาสาในชุมชน

เด็กและเยาวชนในชุมชนหนองสอนับเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุ กิจกรรมที่ผู้สูงอายุอาจทำไม่ได้ หรือทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร กลุ่มเด็กและเยาวชนจิตอาสาจะทำหน้าที่นี้แทน ในการจัดกิจกรรม หรืองานบุญประเพณีในแต่ละครั้งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษา หรือประธาน ส่วนเด็กและเยาวชนจิตอาสาจะเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นต้นว่า ฝ่ายจัดสถานที่ ที่ต้องเตรียมอุปกรณ์วัสดุสิ่งของมาจัดให้สวยงาม เหมาะสม พร้อมใช้ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ที่ต้องใช้ความสามารถในด้านการพิมพ์ การออกแบบ การสื่อสารออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มชนได้รวดเร็วและกว้างขวาง ฝ่ายอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพที่ต้องมีความรู้ในเรื่องความสะอาด ปลอดภัย ใสใจสุขภาพ รวดเร็ว และเพียงพอแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเด็กและเยาวชนจิตอาสาจะรับหน้าที่ทำอาหารให้ผู้สูงอายุทั้งกลุ่มติดเตียง ไร้ญาติ ขาดทุนทรัพย์ ตลอดจนทำโรงงานเพื่อบริการผู้มาช่วยเตรียมงาน และมาร่วมงานบุญประเพณีต่าง ๆ

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนจิตอาสายังร่วมสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยร่วมกันตั้งวงดนตรีพื้นเมืองวงโปงลาง “ออนซอนหนองสอ” บรรเลงในโอกาสต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานบุญ ประเพณี โดยมีผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และฝึกซ้อมให้ทุกวันอาทิตย์ในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งการที่เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้อาสาร่วมทำงานเพื่อส่วนรวม นอกจากจะได้บุญกุศลแล้ว พวกเขายังได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้สูงอายุ ได้ฝึกความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การเคารพและยอมรับในมติกลุ่ม ประสบการณ์เหล่านี้จะหล่อหลอมให้เขาเป็นเยาวชนที่มีคุณค่าและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องพลังภูมิปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข กรณีชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

เพื่อศึกษาพลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข พบว่า พลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข ดังนี้

1. วัดประสิทธิ์ไชยาราม มีพระครูสิทธิชัยวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยารามเป็นพระนักพัฒนาที่ได้มองเห็นปัญหาของผู้สูงอายุในชุมชน จึงได้ร่วมประชุม ปรีกษาหารือกับผู้นำชุมชน เครือข่ายนักวิชาการ ภูมิปัญญาบุคคลในท้องถิ่น ตลอดจนเครือข่ายด้านสาธารณสุข เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือผู้สูงอายุ มีบทบาทช่วยเหลือผู้สูงอายุ 5 แนวทาง คือ 1) วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ 2) วัดให้โอกาสร่วมงานบุญประเพณี 3) วัดเป็นที่พักพิงยามยาก 4) วัดเกื้อหนุนคราลำบากป่วยติดเตียง และ 5) วัดพัฒนาอาชีพเลี้ยงชีพตน

2. ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนหนองสอมีผู้รู้เฉพาะทางหลากหลายด้าน นับเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ทรงคุณค่าในชุมชนหนองสอ จากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลชุมชน สามารถแบ่งปราชญ์ชาวบ้านออกเป็น 9 สาขา ได้แก่ 1) ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรม 2) ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นที่ปรึกษา 3) ปราชญ์ชาวบ้านด้านงานจักสาน 4) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านงานช่าง (ช่างไม้ ช่างปูน) 5) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตรผสมผสาน 6) ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร หมอยาพื้นบ้าน 7) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการตีมีด 8) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านทอผ้าพื้นเมือง และ 9) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการทอเสื่อ

3. เครือข่ายนักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ การพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ 1) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) หลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และ 3) เครือข่ายสถานประกอบการการกาน้ำปลาจากปลาทะเลและปลาน้ำจืด

4. กลุ่มเด็กและเยาวชนจิตอาสาในชุมชน เด็กและเยาวชนจิตอาสาได้ร่วมสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยร่วมกันตั้งวงดนตรีพื้นเมืองวงโปงลาง “ออนซอนหนองสอ” บรรเลงในโอกาสต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานบุญ ประเพณี โดยมีผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และฝึกซ้อมให้ทุกวันอาทิตย์ในแต่ละสัปดาห์

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องพลังภูมิปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข กรณีชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากการศึกษาพลังภูมิปัญญาของชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข พบว่า ชุมชนหนองสอใช้พลังทางวัฒนธรรมในการพัฒนาผู้สูงอายุ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก คือ พลังภายในของชุมชน ได้แก่ วัด และปราชญ์ชาวบ้าน ลักษณะหลัง คือ พลังภายนอกชุมชน ได้แก่ เครือข่ายจากนักวิชาการ และจิตอาสาจากหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ร่วมกันประสานองค์ความรู้ กระตุ้นความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนในการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ลักษณะแรก คือ พลังภูมิปัญญาภายในชุมชนหนองสอ ได้แก่ 1) พลังจากวัดโดยมีพระครูสิทธิชัยวิวัฒน์เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ไชยาราม ซึ่งเป็นพระนักพัฒนาสังคมเป็นเวลานานเป็นศูนย์กลางในการรวมพลังจากปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนในชุมชนหนองสอที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ให้สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น 5 แนวทาง ได้แก่ วัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้โอกาสร่วมงานบุญประเพณี เป็นที่พักพิงในยามยาก เกื้อหนุน คราลำบากป่วยติดเตียงและพัฒนาอาชีพตน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับสุรเชษฐ์

สุขโชติ (2558, น.193-195) ได้กล่าวสรุปความได้ว่า การพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพที่ดีนั้นควรส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางศาสนา ให้ผู้สูงอายุเกิดการพบปะสนทนาสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ยึดหลักสายกลาง หลักความสมดุล หลักความพอประมาณเป็นองค์รวม จะส่งผลให้ผู้สูงอายุสร้างระบบภูมิคุ้มกันและสร้างระบบการเรียนรู้ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสมดุล และ 2) ประชาชนชาวบ้าน ได้รวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจในงานอาชีพต่าง ๆ ที่จะช่วยตนมีรายได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมไทยประสบภัยจากโรคระบาดโควิด-19 บุตรหลานเกิดตกงาน ไม่สามารถส่งเงินให้แก่บิดามารดาได้เช่นเคย ผู้สูงอายุจำเป็นต้องเข้ากลุ่มพัฒนาอาชีพตามความถนัดและความสนใจเพื่อสร้างรายได้ทดแทนเงินจากบุตรหลาน เช่น กลุ่มบริการจัดงานศพแบบครบวงจร การผลิตน้ำมันไหลเพื่อใช้เองและจำหน่ายในชุมชน การจักสานเครื่องใช้ภายในครอบครัวและเครื่องมือในการเกษตรจำหน่ายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุนี้ได้รับการสนับสนุนจากวัด ประชาชนชาวบ้าน ตลอดจนเด็กและเยาวชนประสานพลังบุญ ก่อให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้มแข็งสามารถประคับประคองชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียงและมีความสุขตามอัตภาพ

ลักษณะหลัง คือ พลังปัญญาภายนอกชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอได้รับความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เครือข่ายนักวิชาการ และอสม. กระทรวงสาธารณสุขที่มาให้บริการทางแพทย์ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดโควิด-19 และรักษาผู้ป่วยที่ติดเชื้อโรค สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่เข้ามาถ่ายทอดความรู้ตลอดจนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพของตนเองและมีความสุข ที่ได้รับการบริการดังกล่าว ขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนให้แก่หน่วยงานนั้นด้วย พลังปัญญาในการพัฒนาผู้สูงอายุให้อยู่ดี มีสุข กรณีชุมชนหนองสอนี้ล้วนเกิดจากพลังทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นควรค่าต่อการเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอื่น ๆ นำไปปรับใช้ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในสถานการณ์โรคระบาดร้ายแรงต่าง ๆ ได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ควรศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนการสอนโรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยาราม โดยเปรียบเทียบกับโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาต่อยอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อพัฒนารูปแบบกลุ่มอาชีพของนักเรียนผู้สูงอายุในชุมชนหนองสอ หรือโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) จัดสรรงบประมาณผ่านกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2563). *ระบบสถิติทางการทะเบียน*. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2564, จาก

https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type.

สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ. (2558). *การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียง*. (วิทยานิพนธ์

ปริญญาตรีบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). รายงานการคัดกรองและประเมินสุขภาพผู้สูงอายุ. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564, จาก <http://kalasin.moph.go.th>.

บุคลากรกรม

นวลจันทร์ จันทะคาม (ผู้ให้การสัมภาษณ์). เชษฐา จักรไชย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่โรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยาราม ชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2563

พระครูสิทธิขยาภิวัดมน (ผู้ให้การสัมภาษณ์). เชษฐา จักรไชย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่โรงเรียนผู้สูงอายุวัดประสิทธิ์ไชยาราม ชุมชนหนองสอ ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2563